

4. WAT LEERT DEZE MEGATRENDS- STUDIE ONS?

Deze studie is een eerste kennismaking met megatrends en hun invloeden, nu en in de toekomst, op het milieu in Vlaanderen. Welke algemene lessen kunnen we trekken? Complexiteit en onzekerheid zorgen ervoor dat de gevolgen van megatrends niet eenduidig te bepalen zijn. Wel blijkt dat de inwerking van zes geïdentificeerde megatrends onvermijdelijk is en zich vooral manifesteert via vier maatschappelijke systemen die belangrijk zijn voor het milieu. Zeker ook door de ingrijpende inwerking van de megatrends op de bestaande organisatie van deze systemen is het noodzakelijk om deze systemen fundamenteel duurzamer, veerkrachtiger en dus toekomstbestendiger te maken. Ondanks de complexiteit en de grote mate van ongrijpbaarheid van megatrends kan het beleid toch een belangrijke rol spelen om er adequaat en succesvol mee om te gaan.

4.1 MEGATRENDS WERKEN ONVERMIJDELIJK IN OP VLAANDEREN EN BEPALEN MEE DE MILIEUKWALITEIT

Na screening van de internationale literatuur werden zes megatrends geïdentificeerd die belangrijk zijn voor het milieu in Vlaanderen. Die zes megatrends werken gezamenlijk, zowel direct als indirect, in op de samenleving in het algemeen en op het milieu in het bijzonder:

- veranderende demografische evenwichten;
- versnelde technologische ontwikkelingen;
- toenemende tekorten aan grondstoffen en hulpbronnen;
- toenemende multipolariteit in de samenleving;
- klimaatverandering;
- toenemende kwetsbaarheid van systemen.

De impacts van die zes megatrends zijn nu al zichtbaar, maar zullen de komende decennia waarschijnlijk nog duidelijker worden en in kracht toenemen. Doordat megatrends zo divers zijn, onderling sterk samenhangen, over lange tijd ingrijpen en daarom grotendeels onvermijdelijk zijn, werken ze **structureel** in op de maatschappij en ons milieu. Die impact op het milieu wordt door de experts als **overwegend negatief** ingeschat. Maar door de grote complexiteit en de onzekerheden waarmee de megatrends omgeven zijn, kunnen de milieu-impacts van deze zes megatrends veelal niet eenduidig noch nauwkeurig bepaald worden.

4.2 DE DOORWERKING VAN DE ZES MEGATRENDS OP HET MILIEU IN VLAANDEREN GEBEURT VOORAL VIA VIER BELANGRIJKE MAATSCHAPPELIJKE SYSTEMEN

Megatrends oefenen een invloed uit op het milieu in Vlaanderen via de volgende vier maatschappelijke systemen:

- ruimtelijke ordening;
- mobiliteitssysteem;
- energiesysteem;
- productie- en consumptiesysteem.

De megatrends oefenen een grote druk uit op de organisatie van deze vier maatschappelijke systemen. Meer bepaald grijpen ze in op de dominante kenmerken, de mechanismen en de ontwikkelingen van deze systemen, nu al, maar ook in de toekomst.

4.3 MEGATRENDS VERHOGEN DE NOODZAAK OM DE VIER MAATSCHAPPELIJKE SYSTEMEN DUURZAMER, VEERKRACHTIGER EN DUS TOEKOMSTBESTENDIGER TE MAKEN

De zes megatrends oefenen grote druk uit op de huidige, diep verankerde organisatie van de vier verschillende maatschappelijke systemen. De **uitdagingen en onzekerheden** waarvoor de zes megatrends Vlaanderen plaats en maken het – samen met de interne spanningen en tegenstrijdigheden die specifiek zijn voor elk van de vier maatschappelijke systemen – nodig om de huidige diep verankerde organisatie van deze systemen structureel om te vormen.

Dat geldt voor elk systeem afzonderlijk, maar vanuit een megatrendperspectief ook in hun samenhang. De zes megatrends en hun dwarsverbanden brengen immers interacties tot stand tussen de vier voor het milieu belangrijkste systemen in Vlaanderen. Die **systeemtransities** zijn belangrijk om **hardnekkige milieuproblemen** aan te pakken, maar ook en niet het minst om de welvaart en het welzijn veilig te stellen. Een transitie houdt dan de geleidelijke transformatie in van de bestaande organisatie van een maatschappelijk systeem naar een nieuwe organisatie die wel duurzaam, veerkrachtig en dus toekomstbestendig is. Samen met ontwikkelingen die als tegen-trends beschouwd kunnen worden, bepalen de grote, dominante maatschappelijke en ecologische veranderingen dus in grote mate mee de druk op de maatschappelijke systemen die kan leiden tot een transitie ervan.

4.4 HET BELEID SPEELT EEN BELANGRIJKE ROL IN HET ADEQUAAT EN SUCCESVOL OMGAAN MET MEGATRENDS

Per definitie heeft het beleid in Vlaanderen weinig of geen impact op de mondiale megatrends. Toch is er wel degelijk een belangrijke rol weggelegd voor de overheid om de samenleving te ondersteunen zodat die met de doorwerking van de megatrends adequaat kan omgaan. De Vlaamse overheid kan immers wel ingrijpen op de organisatie van de vier maatschappelijke systemen waarlangs de megatrends het milieu in hoofdzaak beïnvloeden. De resulterende risico's maar ook de toekomstmogelijkheden in de vier maatschappelijke systemen die voor het milieu het belangrijkste zijn, moeten zo veel mogelijk als **strategische opportuniteiten** worden benut. Vlaanderen is niet in staat om alleen het hoofd te bieden aan bepaalde uitdagingen waarvoor het staat. De transitie van verschillende systemen overstijgt ook de nationale context.

Om de milieu-impacts substantieel terug te dringen, moet het beleid innovatief denken, een geïntegreerde visie ontwikkelen en een coherent kader opzetten voor de verschillende maatschappelijke systemen. Alle betrokken beleidsniveaus moeten met elkaar samenwerken: federaal, Vlaams, provinciaal en stedelijk of gemeentelijk niveau. Dat vraagt ook een goede coördinatie tussen momenteel verkokerde beleids-domeinen en verschillende beleidsniveaus. De overheid dient de bevolking en de bedrijven te stimuleren tot milieubewustere keuzes.